

บทที่ 6

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน อำเภอพนมสารคามครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน และข้อมูลสถานการณ์ผู้ยากลำบากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนที่มีอยู่อย่างเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในการดูแลจัดสวัสดิการสำหรับประชาชนผู้ยากลำบากในพื้นที่เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา ตามศักยภาพและทุนทางสังคมของชุมชนและเพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายระดับอำเภอ โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประธานหรือเลขานุการกลุ่มทางการเงิน กลุ่มทางสังคม กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจ จำนวน 305 คน 2) ผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 87 คน กำนัน จำนวน 8 คน ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 8 คน ผู้แทนเทศบาล จำนวน 3 คนและแกนนำกลุ่มสวัสดิการชุมชนระดับตำบล จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 419 คน

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ผลการสำรวจสถานการณ์กลุ่มต่าง ๆ ในอำเภอพนมสารคาม

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มต่างๆ ในอำเภอพนมสารคาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอพนมสารคาม มีจำนวนทั้งสิ้น 305 กลุ่ม แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ 1) กลุ่มทางการเงิน จำนวน 133 กลุ่ม 2) กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน 54 กลุ่ม 3) กลุ่มทางสังคม จำนวน 117 กลุ่ม และ 4) กลุ่มวัฒนธรรม /ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 กลุ่ม แต่ละประเภทมีจำนวนกลุ่มที่มีเครือข่ายมากกว่า 1 กลุ่ม ทั้งหมดจำนวน 239 กลุ่ม โดยแบ่งเป็น ประเภทกลุ่มทางการเงิน 123 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตยูเนียน และกลุ่มกข.คจ. ประเภทกลุ่มทางสังคม 84 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอสม. กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มสวัสดิการชุมชน ประเภทกลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน 32 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มประปาหมู่บ้าน

ด้านเงินทุนหมุนเวียน พบว่า กลุ่มทางการเงิน ประกอบด้วยกลุ่มที่มีจำนวนกองทุน และเงินทุนหมุนเวียนมากที่สุด รวมทั้งสิ้น 118,454,802 บาท กลุ่มทางสังคม มีเงินทุนหมุนเวียน รวมทั้งสิ้น 4,954,152 บาท และกลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน มีเงินทุนหมุนเวียน 2,175,829 บาท

ด้านการจัดสวัสดิการกลุ่ม พบว่า กลุ่มทางการเงิน ส่วนใหญ่มีการจัดการเงินทุน โดยการให้สมาชิกกู้ยืมและจัดสรรกำไรโดยการปันผลให้เฉพาะสมาชิกและมีการจัดสรรอื่นๆ โดยการบริจาคเป็นสาธารณกุศล ส่วนกลุ่มทางสังคมส่วนใหญ่มีการจัดการเงินทุนโดยการฝากธนาคาร และจัดสรรกำไรโดยการจัดเป็นสวัสดิการให้เฉพาะสมาชิก ยกเว้นกลุ่มสตรีที่มีการจัดการเงินทุน โดยการให้สมาชิกกู้ยืม มีการจัดสรรผลกำไรโดยการบริจาคเป็นสาธารณกุศลเช่นกัน สำหรับ กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจมีการจัดการเงินทุน โดยการให้สมาชิกกู้ยืมและจัดสรรกำไรโดยการจัดเป็นสวัสดิการให้เฉพาะสมาชิก สำหรับลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มทางการเงิน พบว่าผู้ริเริ่มในการก่อตั้งและสนับสนุนเงินสมทบ โดยรัฐบาลและเกิดจากการแนะนำตามนโยบายของรัฐบาล แต่มีการระดมเงินทุนจากสมาชิกแบบรายเดือน กลุ่มทางสังคมทุกกลุ่มเกิดจากการระดมเงินทุนจากสมาชิกโดยจ่ายเงินสมทบครั้งเดียวและมีการเพิ่มเงินเข้ากองทุนโดยวิธีการเช่นการจัดงานสังสรรค์ จัดงานประเพณี การบริจาค และกลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน เกิดจากการแนะนำโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนั้นๆ มีการระดมเงินทุนจากสมาชิกและจ่ายเงินสมทบครั้งเดียว

ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า มีการกำหนดข้อบังคับ ข้อกำหนด วิธีการสมัครเข้าเป็นสมาชิก การให้สวัสดิการ การสมทบทุน การระดมทุน ซึ่งจัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การให้สวัสดิการเป็นการจัดสรรผลจากกำไรการดำเนินงานของกองทุน การสมทบทุนและการระดมทุน เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกหรือบุคคลอื่นที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่มีบางกลุ่มได้จัดสรรเป็นเงินบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านและบางชุมชนด้วย

ด้านสถานการณ์ผู้ยากลำบาก พบว่า ในอำเภอพนมสารคามมีผู้ยากลำบากที่ควรได้รับการช่วยเหลือตามมุมมองของชุมชน แบ่งเป็น 8 ประเภท เรียงลำดับตามที่ชุมชนเสนอมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ คนยากจน เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา เด็กกำพร้า คนชรา/ผู้สูงอายุ คนเร่ร่อน ผู้ติดยาเสพติด คนว่างงาน และคนวิกลจริตและพบว่า ผู้ยากลำบากที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือในชุมชนมีจำนวน 1,125 คน แบ่งเป็นคนชรา/ผู้สูงอายุ 507 คน ผู้พิการ 39 คน และเด็กด้อยโอกาส 127 คน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม 31 คน

สรุปได้ว่า ในชุมชนมีการช่วยเหลือกันเฉพาะสมาชิกของแต่ละกลุ่ม แต่ยังไม่มีการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิก มีบางกลุ่มจัดสรรผลกำไรเพื่อสาธารณประโยชน์บ้าง แต่ยังไม่มีการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสำหรับกลุ่มผู้ยากลำบากที่มีอยู่ในชุมชน อย่างไรก็ตาม พบว่า กลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มทางการเงิน กลุ่มทางสังคม และกลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน มีความเข้มแข็งทั้งด้านเงินทุนและการบริหารจัดการ การวิจัยครั้งนี้ จึงได้นำกลุ่มที่เข้มแข็งมาเป็นรากฐานดำเนินการปฏิบัติการบูรณาการเครือข่าย

กองทุนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอต่อไป

6.1.2 การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม

การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอใช้แนวคิด IPO (Input - Process - Output) โดย Input ได้แก่ กลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มทางสังคม กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม กข.คจ. กลุ่มเกษตร กลุ่มสวัสดิการ รวมทั้งผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เช่น ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มาดำเนินการสร้างเป็นรูปแบบจากศักยภาพภายในที่มีอยู่ในชุมชน การจัดกระบวนการ (Process) ใช้การประชุมระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทุกตำบล เพื่อค้นหาสถานการณ์ผู้ยากลำบากและหาแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชน ผลลัพธ์ (Output) ที่ได้คือสถานการณ์ผู้ยากลำบากในชุมชนที่สมควรได้รับการช่วยเหลือและแนวทางการช่วยเหลือ ตามมุมมองของชุมชน

คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นระดับอำเภอ เพื่อค้นหาคณะกรรมการดำเนินงานกลุ่มสวัสดิการชุมชน วิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกองทุนได้โดยการเสนอชื่อตัวแทนกลุ่มจากทุกตำบล ๆ ละ 2 คน มาเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการได้ประชุมและกำหนดข้อบังคับและข้อกำหนดแนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย รวมทั้งแนวทางการให้ความช่วยเหลือ จากนั้นจึงนำรูปแบบไปให้ความช่วยเหลือ โดยการสำรวจผู้ยากลำบากในชุมชนเป็นกรณีศึกษา จำนวน 7 คน คณะกรรมการประชุมเพื่อเสนอแนวทางในการให้ความช่วยเหลือโดยให้ความช่วยเหลือ มี 2 รูปแบบ คือ การช่วยเหลือเป็นเงินและการช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น อุปกรณ์การประกอบอาชีพ การฝึกอาชีพ การอนามัย การเชื่อมโยงกับกลุ่มอาชีพอื่นเพื่อสร้างรายได้ รูปแบบการดำเนินการนี้ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคมมากขึ้น กองทุนเครือข่ายกำหนดการดำเนินการไว้ 2 ระยะ คือ เป้าหมายระยะสั้น ได้แก่ การระดมทุน เช่น การรับบริจาคเงินจากองค์กรภายนอกผู้มีจิตศรัทธา สถานประกอบการ และเป้าหมายระยะยาว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน

ข้อค้นพบจากการวิจัย จากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนในพื้นที่ได้ดำเนินงานจนเกิดรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งมีข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้

- 1) การใช้ตัวแทนกลุ่มแต่ละตำบลในชุมชนมาเป็นรากฐานของการดำเนินงาน
- 2) รูปแบบการดำเนินงาน มี 2 รูปแบบ คือ การให้ความช่วยเหลือที่เป็นเงินและการช่วยเหลือที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น อุปกรณ์การประกอบอาชีพ การฝึกอาชีพ การอนามัย การประสานเชื่อมโยงกับกลุ่มอาชีพอื่นเพื่อเพิ่มรายได้

3) การบริหารจัดการกองทุน ใช้รูปแบบชุมชนช่วยเหลือกันเอง ได้แก่ ภาคประชาชน คหบดี แกนนำชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐให้การหนุนเสริม ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การดำเนินการนี้ส่งผลให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อเป็นพัฒนาเป็นเครือข่ายระดับอำเภอ ส่งเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและยั่งยืนเป็นองค์กรต้นแบบ ตามนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลที่จะต้องพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ รวมถึงอนุรักษ์ส่งเสริมทุนทางสังคมที่เข้มแข็งของประเทศไทยซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงและยั่งยืนได้

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กลไกระดับนโยบายควรพัฒนานโยบายสวัสดิการสังคมให้มีความเป็นสาธารณะมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดทำนโยบายเพื่อบูรณาการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาคท้องถิ่น และภาคปฏิบัติ สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาสังคมให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงและเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของชาติด้วย

2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรได้มีการศึกษาปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการและการดำเนินงานที่เป็นข้อจำกัดและไม่สามารถหนุนเสริมด้านการจัดสวัสดิการชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้อย่างครอบคลุม เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเรื่องกฎระเบียบ ที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน ด้านงบประมาณ ด้านคุณภาพของบุคลากร และการมีส่วนร่วมของชุมชน

3) ควรกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการกองทุนสวัสดิการอย่างทั่วถึงและเหมาะสม พัฒนากลไกการกระจายอำนาจ และมีการประเมินความพร้อมทั้งพัฒนาความพร้อมในมิติต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อแสวงหาแนวทางการทำงานเพื่อชุมชนอย่างรอบด้าน มีคุณภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์จริงที่เปลี่ยนแปลงไป

4) ควรมีการกำหนดนโยบายด้านการสมทบทุนจากทุกภาคส่วนเข้ากองทุนสวัสดิการ ให้สามารถนำยอดของการสมทบ หรือบริจาคเข้ากองทุนไปลดหย่อนภาษีได้

6.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) คณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของกองทุนสวัสดิการชุมชนควรได้มีการขับเคลื่อนและผลักดันการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งการดำเนินการยกร่างกฎหมาย มาตรการระเบียบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุน การจัด ประสานหน่วยงานองค์กรที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องในฐานะองค์กรหลัก และดำเนินเสริมฐานความรู้ให้กับองค์กรรอง องค์กรสมาชิกด้านการฝึกอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคทักษะในการดำเนินงาน

2) ควรเสริมสร้างสมรรถนะของกองทุนสวัสดิการ โดยการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานของกลไกการดำเนินงาน เช่น โครงสร้างองค์กร จัดแบ่งภารกิจการทำงาน สร้างกลไก กระบวนการดำเนินงานบริการอย่างเหมาะสม และสร้างระบบฐานข้อมูลที่สำคัญทั้งในระดับบุคคล ระดับการดำเนินงานของกองทุน และระดับนโยบาย

3) ควรเสริมสร้างและขยายระบบอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยการสร้าง มาตรการจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นอาสาสมัครหมู่บ้าน อาสาสมัครชุมชน อาสาสมัครเพื่อการคุ้มครองเด็ก อาสาสมัครดูแลคนชรา/ผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลเด็กพิเศษ ซึ่งจะต้องมีการสร้างระบบบูรณาการอาสาสมัครในชุมชนร่วมกันโดยใช้แผนชุมชน และควรมีระบบเสริมความรู้ พัฒนาทักษะในการเข้าถึงปัญหา และเพื่อให้เป็นผู้เฝ้าระวังทางสังคม อบรม ให้ความรู้และทักษะพื้นฐานในการปฏิบัติงาน และมีการเสริมแรงโดยการให้ค่าตอบแทนหรือ การยกย่อง ประกาศเกียรติคุณ หรือให้เป็นสิ่งของรางวัล